

ლალი გაბისონია¹

სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

DOI: <https://doi.org/10.52340/sou.2023.19.31>

სამართლის რაობა და სამართლის განმარტების კრიტერიუმები ფრიდრიხ კარლ ფონ სავინის შეხედულებებში (სამართლის ისტორიული სკოლა)

აბსტრაქტი. წინამდებარე ნაშრომი ეძღვნება სამართლის ისტორიული სკოლის გამოჩენილი წარმომადგენლის შეხედულებებს სამართლის თეორიისა და სამართლის ფილოსოფიის ისეთ მნიშვნელოვან საკითხებზე, როგორცაა სამართლის წარმოშობა, მისი რაობა და სამართლის ნორმის განმარტების კრიტერიუმები. ფრიდრიხ კარლ ფონ სავინიმ წარუშლელი კვალი დატოვა სამართლის ისტორიული სკოლის შექმნაში, ასევე დიდია მისი დამსახურება სამართლის წარმოშობის ისტორიული თუ თეორიული ასპექტების გააზრებაში. სამართლის ისტორიული სკოლა ჩამოყალიბდა მე-18 საუკუნის ბოლოსა და მე-19 საუკუნის დასაწყისში, მისი ფუძემდებლები არიან გერმანელი იურისტები: გუსტავ ჰუგო, ფრიდრიხ კარლ ფონ სავინი და გეორგ ფრიდრიხ პუხტა. სამართლის ისტორიული სკოლის ძლიერ მხარეს წარმოადგენს ის ფაქტი, რომ მათ დიდი ყურადღება დაუთმეს სამართალს, როგორც მოვლენას, სამართლის წარმოშობის საკითხი მეცნიერულად გამოიკვლიეს, მათი ინტერესის ობიექტად იქცა ე. წ. დადებითი სამართალი და მისი წარმოშობის რეალური მიზეზები. დღეს წარმოუდგენიელია სამართლის არსებობის გარეშე, მისი პრაქტიკული გამოყენების გარეშე სამყაროს არსებობა.

სამართლის პრაქტიკული გამოყენება, მისი სწორად წაკითხვითა და სწორი ინერპრეტაციით, სწორი განმარტებით იწყება. სამართლის პრაქტიკული გამოყენება ის მთავარი შედეგია, რისკენაც მიისწრაფვის სამართალ-

¹ **ლალი გაბისონია**, სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სამართლის საფუძვლებისა და მეთოდების მიმართულების პროფესორი, სამართლის დოქტორი, სსუ აკადემიური საბჭოს წევრი.

მცოდნეობა, როგორც მეცნიერება და სამართალი, როგორც საზოგადოებრივ ურთიერთობათა მარეგულირებელი სავალდებულო ქცევის წესების ერთობლიობა. საინტერესო და ყურადსაღებია ფრიდრიხ კარლ ფონ სავინისეული კრიტერიუმები სამართლის ნორმის განმარტებისა. მეთოდოლოგიურად სამართლის განმარტება ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი და რთული პროცესია, რომელიც მოითხოვს გარკვეული მიმდევრობით განმარტებათა უკვე არსებული ხერხებისა და მეთოდების სწორ, თანმიმდევრულ იერარქიას და თითოეული დასარეგულირებელი შემთხვევის შესაბამის ინტერპრეტაციას. ამ გაგებით კონკრეტული ურთიერთობის მარეგულირებელი კანონის შესაბამისი ნორმის მოძიება და უბრალოდ წაკითხვა არ არის საკმარისი, ფაქტის დადგენა და ნორმის შერჩევა მხოლოდ ქაღალდზე იწერება მარტივად, რეალურ ცხოვრებაში, სამართალშეფარდებით საქმიანობაში კი ვფიქრობ, ყველაზე რთული, საპასუხისმგებლო, არაერთგვაროვანი პროცესია.

საკვანძო სიტყვები: სამართალი, კრიტერიუმები, ფრიდრიხ კარლ სავინი, შეხედულებები, კანონი, ნორმა, სამართლის ისტორიული სკოლა.

Lali Gabisonia²

Sokhumi State University

Rule of Law and Criteria for Definition of Law In the views of Friedrich Karl von Savin (Historical School of Law)

Abstract. The present paper is devoted to the views of a prominent representative of the Historical School of Law on such important issues as the theory of law and the philosophy of law, such as the origin of law, its existence, and the criteria for defining the rule of law. Friedrich Carl von Savin has left an indelible mark on the creation of the historical school of law, as well as his great contribution to the understanding of the historical or theoretical aspects of the origin of law. The Historical School of Law was founded in the late 18th and early 19th centuries and was founded by German lawyers Gustav Hugo, Friedrich Carl von Savin and Georg Friedrich Puchta. The strength of the historical school of law is the fact that they paid great attention to law as an event, scientifically investigated the origin of law, became the object of their interest in the so-called Positive law and the real reasons for its origin. Today it is inconceivable for the world to exist without the existence of law, without its practical application. The practical application of law begins with its

² **Lali Gabisonia**, Professor of Law Foundations and Methods of Sokhumi State University, Doctor of Law, Member of the Academic Council of SSU.

correct reading and correct interpretation. The practical application of law is the main result of the pursuit of jurisprudence as a science and law as a set of mandatory rules of conduct governing public relations. Interesting and noteworthy are the Friedrich Karl von Savinian criteria for the definition of law. Methodologically, the definition of law is one of the most important and complex processes, which requires a correct, consistent, hierarchy of existing methods and methods of definitions in a certain sequence, and an appropriate interpretation of each case to be regulated. In this sense, finding the relevant norm of the law governing a particular relationship and just reading it is not enough, establishing the fact and selecting the norm is simply written on paper, in real life, in legal work, I think, the most difficult, responsible, Variable process

Key words: law, criteria, Friedrich Carl Savin, views, law, norm, historical school of law.

ძირითადი კვლევა. სამართლის ისტორიული სკოლის გამოჩენილმა წარმომადგენელმა, მისმა ერთ-ერთმა ფუძემდებელმა, *ფრიდრიხ კარლ ფონ სავინიმ* წარუშლელი კვალი დატოვა სამართლის მეცნიერებაში, ის სამართლის ისტორიული სკოლის ერთ-ერთი ფუძემდებელი და სულის ჩამდგმელია.

სამართლის ისტორიული სკოლა ჩამოყალიბდა მე-18 საუკუნის ბოლოსა და მე-19 საუკუნის დასაწყისში, მისი ფუძემდებლები არიან გერმანელი იურისტები: 1. **გუსტავ ჰუგო** (1764-1844) - გეტინგენის უნივერსიტეტის პროფესორი, რომლის კალამს ეკუთვნის ნაშრომი „*ბუნებითი სამართლის სახელმძღვანელო, როგორც დადებითი სამართლის ფილოსოფია*“, სადაც ძირითადად განიხილავს სამართლის წარმოშობის საკითხს, მას, ისევე როგორც სამართლის ისტორიული სკოლის სხვა წარმომადგენლებს, მიაჩნია, რომ არა მხოლოდ კანონი ქმნის სამართალს და არა მხოლოდ კანონია სამართლის ძირითადი წყარო. სამართლის უფრო მნიშვნელოვან წყაროდ იგი ადათს მიიჩნევს, რაც შესაბამისად აიტაცეს სამართლის ისტორიული სკოლის სხვა მიმდევრებმაც: „სამართალი ჰუგოს აზრით, ვითარდება საკანონმდებლო ხელოვნებისგან დამოუკიდებლად, ამის მაგალითს იძლევიან ყველა სახელმწიფოები და განსაკუთრებით რომი და ინგლისი, სადაც ვხვდებით დამოუკიდებელ ადათობრივ სამართალს. ყოველივე ხალხის დადებითი სამართალი არის მისი ენის ნაწილი, ჰუგო ადარებს ერთმანეთს ენას, ზნე-ჩვეულებას და სამართალს და მათი წარმოშობისა და განვითარების პროცესში ხედავს ერთგვარობას“ (ვაჩიშვილი, 2010: 105).

2. ფრიდრიხ კარლ ფონ სავინი (1779-1861), ბერლინის უნივერსიტეტის პროფესორი, ცივილისტი, მან ექვსი ტომი მიუძღვნა თანამედროვე რომის სამართლის სისტემას, მათ შორის: *Von Beruf unserer Zeit für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft*, 1814.// კანონმდებლობისა და იურისპრუდენციის ჩვენი დროის პროფესიიდან; *System des heutigen Römischen Rechts*. 1840//. დღევანდელი რომის სამართლის სისტემა“. ამ ნაშრომებით მან ფაქტობრივად გაილაშქრა ერთიანი გერმანული სამოქალაქო კოდექსის შექმნის წინააღმდეგ, რადგან აღნიშნული კოდექსი დაუპირისპირდა ადათსა და ადათობრივ სამართალს. ასევე განსაკუთრებული აღნიშვნის ღირსია ფრიდრიხ კარლ ფონ სავინის ნაშრომი: „საერთაშორისო კერძო სამართალი, ტრაქტატი კანონთა კონფლიქტის შესახებ და კანონის მოქმედების ფარგლები დროსა და სივრცეში“ (Savigny, 1869), სადაც ის მსჯელობს კანონთა კონფლიქტის, კოლიზიის ფარგლებისა და ადამიანის სტატუსის შესახებ სამართლებრივ ურთიერთობებში. ამ ტრაქტატში სავინი წერს, რომ „უფლება წარმოადგენს ძალას, რომელსაც ადამიანი ფლობს და შესაბამისად ამ ადამიანის თვისებაც არის. ამ ყველაზე პირდაპირი და რუდიმენტული წერტილიდან ჩვენ უნდა განვიხილოთ სამართლებრივი ურთიერთობები, როგორც კერძო (კონკრეტულ, ცალკეულ) პირთა ატრიბუტები. შესაბამისად შეკითხვა შემდეგში მდგომარეობს: რომელ ადამიანებზე ზემოქმედებს თითოეული (ცალკეული) კანონი? რომელი კანონის სუბიექტია კერძო პირი (ეს კონკრეტული ადამიანი, რომელიც კანონისთვის არის რიგითი კერძო პირი-სუბიექტი)“ (Savigny, 1869: 13). ძალზე საინტერესოა სავინისეული ტერმინი - „შემქნილი უფლებები“, თანდაყოლილ უფლებებზე იგი აქ არ საუბრობს, თუმცა ჩვენ ვიცით, რომ თანდაყოლილი უფლებების აღიარება უჭირს სამართლის ისტორიულ სკოლას მთლიანობაში და შესაბამისად მის ცალკეულ წარმომადგენლებსაც. „შემქნილ უფლებათა ტერიტორიაზე ინდივიდი განავრცობს თავის ძალაუფლებას ამ შემქნილი უფლებების ტერიტორიაზე არსებულ ობიექტებზე“ (Savigny, 1869: 13). ამიტომ სავინის აზრით, შეკითხვის ასეთი ფორმულირება არ არის საკმარისი, რადგან ამ ძალაუფლების განავრცობასთან ერთად ჩნდება ალბათობა იმისა, რომ ადამიანი შეიჭრება ტერიტორიაზე, რომელშიც მოქმედებს მისთვის უცხო კანონები, სავინის აზრით, ასეთი ალბათობაც კი ახალ ფორმას იძენს, თუ დაფიქრდებით შემქნილი უფლებების მქონე ობიექტთა ბუნებაზე, მათ შორის პირველ რიგში ვპოულობთ სხვა ინდივიდებს, რომლებიც თავის მხრივ, (თითოეული მათგანი) სპეციფიური ავტორიტარული წესების სუბიექტია,

მიუხედავად იმისა, რომ ორი ინდივიდი დაკავშირებულია ერთმანეთთან ერთი სამართლებრივი ურთიერთობით ერთ ან განსხვავებულ სამართლის სივრცეში, ჩნდება ახალი კოლიზიის ნაყოფიერი წყარო, კანონის წესებს შორის, რომელიც ხელისუფლობს (ბატონობს) სამართლებრივ ურთიერთობებზე“ (Savigny, 1869: 14).

სავინის აზრით კანონის წესთა (აქ კანონთა შორის არსებულ იერარქიას გულისხმობს) სუბიექტების მონახაზი გვიჩვენებს, თუ რამდენნაირი გზით შეიძლება გაჩნდეს კოლიზია სხვადასხვა ტერიტორიების პოზიტიურ კანონთა წესებს შორის. კანონს სუბიექტად შეიძლება ჰყავდეს პიროვნებები, ამბობს კარლ სავინი, საყურადღებოა პიროვნების ანუ ფიზიკური პირის, როგორც სამართლის სუბიექტის მისეული აღქმა. პიროვნებაში მოქმედების და უფლების ქონის უნარი წარმოაჩინა თავისუფლების საზომად სუბიექტში და პირობები, რომელთა არსებობის (დადგომის) შეთხვევაშიც მათ შეუძლიათ იქონიონ უფლებები ან შეიძინონ უფლებები. ასევე განსაკუთრებული აღნიშვნის ღირსია ფრიდრიხ კარლ ფონ სავინის მიერ ჩამოყალიბებული სამართლებრივ ურთიერთობათა კატეგორიები: სამართლებრივი ურთიერთობები სავინიმ ჩაშალა ოთხ ელემენტად (კატეგორიად):

1. ცალკეულ ნივთებზე უფლებები;
2. ობლიგაციები;
3. სრული ქონებრივი უფლება, როგორც მემკვიდრეობის იდეალური ობიექტი;
4. ოჯახური ურთიერთობები.

სავინის აზრით, უპირველესი ობიექტი, რომელზეც კანონთა წესი ვრცელდება, არის ადამიანი (ინდივიდი, პერსონა), მიუხედავად იმისა, რომ ეს ასეა, „ადამიანი თავისი ზოგადი ბუნებით როგორც სუბიექტი და ცენტრი თავისი უფლებისა, მაგრამ ასევე ადამიანი თავისი თავისუფალი მოქმედებებით და ხშირად, მნიშვნელოვან შემთხვევებში აწარმოებს ან ეხმარება აწარმოოს სამართლებრივი ურთიერთობები. მაგრამ ადამიანი განავრცობს საკუთარ თავს, ადამიანი ფართოვდება საკუთარი არსების (ექსტენსიის) ხელოვნურ გაფართოებებად. მას სურს ჰქონდეს ძალაუფლება (დომინირებდეს) სხვა რაღაცებზე (ნივთებზე, ობიექტებზე), რითაც განავრცობს საკუთარ ძალაუფლებას ადგილებზე, რომლებსაც ეს ნივთები იკავებენ, რომლებზეც ეს ნივთებია განლაგებული, ადგილებზე, სადაც ეს ნივთები მდებარეობს - მაშასადამე შესაძლებელია ადამიანი აღმოჩნდეს (შეიჭრას) უცხო კანონთა ტერიტორიაზე“ (Savigny, 1869: 14).

3. **გეორგ ფრიდრიხ ჰუბტა** (1798-1846) სამართლის ისტორიული სკოლის იდეების დამცველი და კარლ სავინის მიმდევარი იყო. ბერლინის უნივერსიტეტში მუშაობდა, მის კალამს ეკუთვნის ნაშრომები „ადათობრივი სამართალი“, „ინსტიტუციების კურსი“ ჰუბტაც, ის სამართლის ისტორიული სკოლის სხვა წარმომადგენლების იდეების მატარებელია, მას მიაჩნდა, რომ სამართალში ვლინდება ხალხის სული ისევე, როგორც ენასა და ჩვეულებებში. სამართლის ისტორიული სკოლის ძირითადი დებულებები ასე გამოიყურება: სამართალი არ არის კანონმდებლის შექმნილი. სამართალი ყალიბდება თავისთავად ენისა და ჩვეულებების მსგავსად. სამართალში ისევე ვლინდება ხალხის სული, როგორც ენაში „წინათ ფიქრობდნენ, რომ ენა გამოგონილია ღვთაების მიერ ანდა არის ადამიანთა ურთიერთშეთანხმების ნაყოფი, მაგრამ ახლა ყველასთვის ცხადია, რომ ენა წარმოიშვა და ვითარდება ბუნებრივად, თავისთავად. იგივე ითქმის ზნე-ჩვეულების და სამართლის შესახებაც, სამართალიც ვითარდება ისე, როგორც ენა, ე. ი. ბუნებრივად, გარემოებათა ზეგავლენით (ვაჩეიშვილი, 2010: 106).

სამართალს საფუძვლად უდევს საუკუნეების მანძილზე ჩამოყალიბებული და შენარჩუნებული ადათები. ამ დებულებას ამყარებს ის ფაქტი, რომ კაცობრიობის ცივილიზაციის ისტორიის მანძილზე შექმნილი პირველი სამართლის ძეგლები, უმეტესწილად სანქციონირებული ადათებისაგან შედგებოდა. სანქციონირებული ადათები თავის მხრივ ქმნიან ადათობრივ სამართალს. ამ ნაწილში სამართლის ისტორიული სკოლის შეხედულება სწორია, მაგრამ მხოლოდ ნაწილობრივ, რადგან სანქციონირებული ადათების გარდა, არ გაითვალისწინა სხვა სოციალური ნორმები, მათ შორის, სანქციონირებულის გარდა არსებული დადგენილი ქცევის წესები, რომლებიც ასევე შეადგენდნენ პირველ სამართლის ძეგლებს.

სავალდებულო იურიდიული ძალის მქონე ოფიციალური კანონები (ნორმატიული აქტები) წარმოადგენენ უკვე ჩამოყალიბებული და საუკუნეების მანძილზე გამობრძმედილი ადათების იურიდიულად გაფორმებას. აღსანიშნავია ის ფაქტიც, რომ სამართლის ისტორიული სკოლა თავისი შეხედულებებით დაუპირისპირდა ბუნებით სამართალს და ვერასგზით ვერ აღიარა ადამიანის ბუნებითი უფლებები. სამართლის ისტორიულმა სკოლამ გაილაშქრა კოდიფიკაციის წინააღმდეგაც, რაც ნორმატიული აქტების სისტემატიზაციის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი სახეა და განსაკუთრებით რომანულ-გერმანული სისტემის სამართლისთვის პრაქტიკული მნიშვნელობისაა.

სამართლის ისტორიული სკოლის დადებით მხარედ შეიძლება ჩაითვალოს ის ფაქტი, რომ:

- ✓ ადათი დროში მართლაც უსწრებს წინ სამართალს და ასაკით სამართალზე უფრო დიდი ხნისაა, თუმც სამართლის ფორმირებაში, ადათის გარდა მონაწილეობს ისეთი სოციალური ნორმები, როგორებიცაა: მორალი, ჩვეულება, თავად სამართლის ნორმა, ეკონომიკური ნორმები, პოლიტიკური ნორმები და ა. შ. რაც არ აღიარა სამართლის ისტორიულმა სკოლამ.
- ✓ ვფიქრობ ყველაზე ძლიერ მხარედ აღნიშნული სკოლისა, ითვლება შემდეგი: სამართლის შექმნისას კანონმდებელმა უნდა გაითვალისწინოს უკვე არსებული საზოგადოებრივი ურთიერთობები და მათი მარეგულირებელი სოციალური ნორმები, (განსაკუთრებით ადათები - ასე თვლიდნენ ამ სკოლის წარმომადგენლები). სწორედ ამ შედეგზე გავიდა სამართლის ისტორიული სკოლა - კანონმდებელმა გაითვალისწინოს სამართლის შექმნისას ადგილობრივი ადათები და მათით რეგულირებული საზოგადოებრივი ურთიერთობები. იქმნება შთაბეჭდილება, თითქოს სამართლის ისტორიულმა სკოლამ მოითხოვა მაქსიმუმი - სამართლის უარყოფა და მისი ადათებამდე დაყვანა, ამაზეც რომ დავთანხმდეთ, კოდიფიკაციის გარეშე თავად ადათების გამოყენებაც შეუძლებელი ხდება. კოდიფიკაცია ხომ გვეხმარება ნორმების დალაგებაში დარგებად და დარგის შიგნით ინსტიტუტებად, რაც გვეხმარება ჩვენთვის საჭირო ურთიერთობის მარეგულირებელი ნორმის უსწრაფეს მოძებნაში (დაწერილია ეს ნორმა თუ დაუწერელი, მაინც არეგულირებს ურთიერთობათა კონკრეტულ სფეროს) და აუმჯობესებს სამართლებრივი რეაგირების ეფექტურობას.

სამართლის ისტორიული სკოლის ძლიერ მხარედ ანუ მონაპოვრად ითვლება ის, რომ აღნიშნული თეორია განსაკუთრებულ ყურადღებას ამახვილებს სამართლის ფორმირების ისტორიულ პირობებზე, ეპოქასა და ქვეყნის თავისებურებებზე, რაც ძალზე მნიშვნელოვანია. სამართლებრივი ურთიერთობების მარეგულირებელი ნორმები ეპოქის, დროის, ქვეყნის, ხალხის ფსიქო-სოციალური მდგომარეობისა და მრავალი სხვა ფაქტორის გათვალისწინებით უნდა იქმნებოდეს. სამართალი ერთგვარი სამოსია საზოგადოების სხეულზე, ამიტომ მისი შექმნისას აუცილებელია მოცემული საზოგადოების ზუსტი პარამეტრების ცოდნა-გათვალისწინება: დრო,

ვითარება, ისტორიული წარმომავლობა, ტრადიციები, ცხოვრების წესი, ეთნიკური, კულტურული, პოლიტიკური, ცივილიზაციური და ეკონომიკური თავისებურებები. ამიტომ არ შეიძლება კანონის კალკირება-პირდაპირი გადმოღება უცხო ქვეყნის კანონებისა, ერთი საზოგადოების პარამეტრებზე შექმნილი სამართალი, ვერ მოერგება მეორე საზოგადოებას. საზოგადოება სოციალური ორგანიზმია და მრავალი თვითმყოფადი-ინდივიდუალური თავისებურება გააჩნია, რითაც განსხვავდება ყველა სხვა ტიპის საზოგადოებისაგან: „ზოგიერთის აზრით, სამართლის წყარო უნდა ვეძებოთ არა ერის, არამედ საერთოდ კაცობრიობის სულში, მაგრამ სამართლის შექმნა შესაძლოა მხოლოდ იმათი მხრივ, რომელთა შორის არსებობს აზროვნებისა და მოქმედების ერთიანობა, ამგვარი ერთიანობა კი არსებობს მხოლოდ ცალკე ერის ფარგლებში“ (ვაჩეიშვილი, 2010: 109).

სამართლის ისტორიული სკოლის მთავარ ნაკლოვანებად გამოვყოფ ადამიანის უფლებათა ბუნებითი ხასიათის არ აღიარებას. აღნიშნული თეორია არის მიმართული წარსულისკენ, მაგრამ ამაში ცუდი არაფერია, პირიქით, წარსულის გამოცდილებამ კანონმდებელს უნდა უზიდავოს უკეთესი რეგულაციის შემუშავებისკენ, სრულიად ვეთანხმები ალექსანდრე ვაჩეიშვილის შემდეგ შეფასებას: „ისტორიული სკოლის ღირსებას შეადგენს ის, რომ სამართლის წარმოშობის საკითხი მან დააყენა ნამდვილ მეცნიერულ ნიადაგზე, მას აინტერესებს არა სამართლის რაციონალური საფუძვლები, არამედ დადებითი სამართალი და მისი წარმოშობა“ (ვაჩეიშვილი, 2010: 105).

სამართლის ისტორიული სკოლის წარმომადგენლებს შორის გამოვყოფ ფრიდრიხ კარლ ფონ სავინის, რადგან „ჰუგოს ნაწერებში დასახულია უკვე ისტორიული სკოლის მოძღვრების დამახასიათებელი თვისებები, მაგრამ თავის სრულ განვითარებულ სახეს ეს მოძღვრება ღებულობს სავინის თხზულებაში „Von Beruf unserer Zeit Für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft“ 1814 „System des heitung Romischen Rechts“ 1840 ტ. I“ (ვაჩეიშვილი 2010: 106).

ფრიდრიხ კარლ ფონ სავინი ისტორიის როლი და დანიშნულება შეაფასა შემდეგი სიტყვებით: „ისტორია სამყაროს ახალგაზრდობიდან დაწყებული, ყოველთვის დიდებული ინსტრუქტორი იყო, მაგრამ ჩვენს დროში მას უფრო წმინდა და განსხვავებული როლი აქვს შესასრულებელი (Savigny, 1831 136). ფრანგული კოდექსის საპირისპიროდ იმდროინდელ

გერმანიაში გაჩნდა იდეა ახალი გერმანული სამოქალაქო კოდექსის შექმნისა ან ძველი გერმანული კოდექსის აღდგენისა. ძველი გერმანული კოდექსი ძირითადად რომის სამართლის დებულებებზე იყო აგებული, ამ აზრის ერთ-ერთი გამტარებელი იყო ტიბო, რომელიც თვლიდა, რომ უნდა შეიქმნას ახალი გერმანული კოდექსი, თანამედროვე რეგულაციებით და არ იქნებოდა სწორი უცხო ქვეყნის სამართლის (იგულისხმებოდა რომის სამართალი) საფუძველზე შექმნილი კოდექსის ამოქმედება. სწორედ ამ იდეას დაუპირისპირდა ფრიდრიხ კარლ ფონ სავინი და რომის სამართლის მნიშვნელობას მიუძღვნა ექვსი ტომი. რომის სამართალი ცნობილია, რომ მხოლოდ რომაელთა დიდი დამსახურების შედეგი არ არის. რომის სამართალში თავი მოიყარა რომის იმპერიის მიერ დაპყრობილი ხალხების მიერ შექმნილმა, საუკუნეებით გამოცდილმა სამართალმა, რომაელმა იურისტებმა ფაქტობრივად სისტემაში მოიყვანეს დაპყრობილი ხალხების სამართლის საუკეთესო დებულებები, მათ შორის ადათობრივი სამართალიც და საბოლოო ჯამში სწორედ მას დაერქვა რომის სამართალი, ვფიქრობ, სწორედ ამიტომ არ კარგავს აქტუალობას რომის სამართალი, მასში მოიყარა თავი მსოფლიოს მრავალი უძველესი ცივილიზაციის ერის ინტელექტუალურმა პოტენციალმა, დღესაც რომის სამართლის ტერმინოლოგიაზე დგას სამართლის მრავალი დარგი, განსაკუთრებით კერძო სამართალი, თავისი ექვსი ქვედარგით. ფრიდრიხ კარლ ფონ სავინის გამოვარჩევ იმ პარამეტრითაც, რომ მან მოგვცა საინტერესო კრიტერიუმები სამართლის ნორმის განმარტებისთვის. სავინის მიერ სამართლის ისტორიული სკოლის ჩამოყალიბების დროს, სამართალიც და ზოგადად სამართალმცოდნეობა, უფრო ისტორიულ მეცნიერებად მიიჩნეოდა, რადგან ითვლებოდა რომ ის რაც ხალხში არსებობს დადებითი სამართლის სახით, არის იმავე ხალხის ენის ნაწილი, ხალხის ერთიანი სულის ნაწილი, ენა, ზნე-ჩვეულება და სამართალი დაახლოებით ერთნაირ პროცესს გადიან დაბადებისა, განვითარებისა და ჩამოყალიბებისა: „ყოველივე ხალხის დადებითი სამართალი არის მისი ენის ნაწილი, ჰუგო ადარებს ენას, ზნე-ჩვეულებას და სამართალს და მათი წარმოშობის და განვითარების პროცესში ხედავს ერთგვარობას“ (ვაჩეიშვილი, 2010: 105).

განსაკუთრებით აღსანიშნავია ფრიდრიხ კარლ ფონ სავინის ღვაწლი სამართლის ნორმის განმარტების კრიტერიუმების ჩამოყალიბებაში. სამართლის ნორმათა განმარტება სამართლის თეორიის ერთ-ერთი ფუნდამენ-

ტური და უდიდესი პრაქტიკული მნიშვნელობის საკითხია. „ნორმათა განმარტებას უწოდებენ მისი შინაარსისა და დანიშნულების გარკვევას ე. ი. იმის დადგენას, თუ რა აზრი ჩააქსოვა მასში კანონმდებელმა“ (ინწკირველი, 2003: 171). როგორც მიუთითებს ოლაფ მუთჰორსტი, იურიდიული განმარტების მოძღვრების ბირთვი არის განმარტების კრიტერიუმთა ჩამონათვალი, მათ დიდი ხნის ტრადიცია აქვთ და დღევანდელი ფორმით კი ისინი ფრიდრიხ კარლ ფონ სავინიმ შეიმუშავა (მუთჰორსტი, 2011: 123). თუმცა მართებულად მიუთითებს გ. ხუბუა: სავინის მიერ ჩამოყალიბებული განმარტების სისტემა არ არის ნორმის განმარტების თანამედროვე ხერხების იდენტური. მაგალითად, სავინი აშკარად ეწინააღმდეგებოდა ნორმის ტელოლოგიურ განმარტებას“ (ხუბუა, 2011: 182).

ფრიდრიხ კარლ ფონ სავინი განასხვავებს ოთხ მოქმედებას, რომლებიც ერთობლივად უნდა განახორციელოს სამართალშემფარდებელმა, რათა განმარტება შედგეს, სავინი განასხვავებს განმარტების ოთხ ელემენტს:

- გრამატიკულს,
- ლოგიკურს,
- ისტორიულს და
- სისტემურს.

გრამატიკული ელემენტი მდგომარეობს ნორმის გარეგანი მხარის გამოკვლევაში - „სიტყვებს და მათ კავშირს, რამდენადაც ამ სიტყვებში გამოისახება კანონმდებლის აზრი.სიტყვიერი ფორმა განსხვავდება დროის, ქვეყნის და სოციალური წრეების მიხედვით; შესაძლოა რომ ენას ექნეს ინდივიდუალური ხასიათი, არსებობს აგრეთვე იურიდიული ენაც, რომელიც განსხვავდება საერთოდ მიღებული ენისაგან (ვაჩეიშვილი, 2010: 224-225).

ლოგიკური ელემენტი ეძიებს აზრის სტრუქტურას, „როდესაც ნორმის შინაარსის გარკვევა წარმოებს ლოგიკური აზროვნების კანონების საფუძველზე ნორმის ტექსტის ანალიზის გზით... ლოგიკური განმარტების დროს ხდება ნორმის მთელი ტექსტის გააზრება, მისი შემადგენელი ელემენტების გარჩევა და მიზნის გარკვევა“ (ინწკირველი, 2003: 176).

ისტორიული ელემენტი - ხსნის თუ რა გზითა და რა ფორმით ჩაერია კანონი მაშინდელ სამართლებრივ ვითარებაში. ისტორიული ელემენტის მიზანია გაარკვიოს, „თუ რა სახის კონფლიქტის მოწესრიგებას ესწრაფვოდა თავის დროზე კანონმდებელი... ნორმათა შეფარდების დროს უნდა გავითვალისწინოთ : 1. ნორმის მიღების დრო და 2. სამართლის შეფარდების დრო“ (ხუბუა, 2011: 191).

სისტემური ელემენტი შეეხება სამართლის მთლიან იერარქიულ სისტემას, ნორმა იურიდიულ ძალას იძენს ზემდგომი ნორმიდან, ნორმა და მის საფუძველზე შესრულებული რეგულირება, არ უნდა იყოს ერთიანი კონტექსტიდან ამოვარდნილი, ნორმები თავისი იერარქიული დამოკიდებულებით კრავენ სამართალს ერთიან, მოწესრიგებულ სისტემად, სისტემის ელემენტებს შორის არსებობს მკაცრად დადგენილი წესები, საკუთრივ, 1. იერარქიის დაბალ საფეხურზე მდგომი ნორმა უნდა გამომდინარეობდეს ზემდგომი ნორმიდან, კონსტიტუციის ჩათვლით; 2. იერარქიის დაბალ საფეხურზე მდგომი ნორმა არ უნდა ეწინააღმდეგებოდეს უფრო მაღალი რანგის ნორმას; 3. იერარქიის დაბალ საფეხურზე მდგომი ნორმის განმარტებისას უნდა გავითვალისწინოთ ზემდგომი ნორმის მოთხოვნები (ხუბუა, 2011: 197). ზემოჩამოთვლილი განმარტების ოთხი კრიტერიუმი ერთმანეთზეა გადაჯაჭვული, ამიტომ მათ შორის, როგორც განსხვავებულ პროცედურებს შორის არჩევანი კი არ უნდა გაკეთდეს, არამედ ზუსტი მიმდევრობით უნდა მოხდეს ოთხივე ელემენტის გათვალისწინებით ნორმის განმარტება. თითოეული ელემენტი ერთმანეთს ავსებს და სრულყოფილს ხდის ნორმის სწორად განმარტების რთულ პროცესს, განმარტების ელემენტების ზუსტი შინაარსი დამოკიდებულია იმაზე, თუ რომელ თეორიას გავყვებით, ობიექტურს თუ სუბიექტურს, რომელიც დღეს აღარ გამოიყენება. სუბიექტური თეორია განმარტების მიზანს იმ შედეგში ხედავს, რომელიც კანონმდებლის ისტორიული ნების შესაბამისია. თანამედროვე პირობებში მოსამართლე ვალდებულია განმარტოს ის კანონი, რომელიც განსხვავებული ინტერპრეტაციის საშუალებას იძლევა, საკუთარი პოზიციის მართებულობაში მხარეთა დასარწმუნებლად, მოსამართლეს უწევს მის მიერ გამოყენებული ამგვარი კანონის მისეული ინტერპრეტაციის ახსნა, თუმცა არსებობს მოსაზრება, რომ მოსამართლე არ უნდა გადავიდეს კანონმდებლის ისტორიულ ნებას და კანონი უნდა გაიგოს ისე, როგორც კანონმდებელმა თავის დროზე იგულისხმა. „ეს იმას არ ნიშნავს, რომ სუბიექტური თეორია კანონმდებელს ერთიანი ნების მქონე ზეადამიანურ არსებად მიიჩნევს, სუბიექტური თეორიაც აცნობიერებს, რომ აქ მეტაფორასთან გვაქვს საქმე. იგი არ უარყოფს რომ კანონმდებლის ნება ხშირად გაურკვეველია, მაგრამ როცა ამ ნების გარკვევა ხერხდება, იგი განმარტებისთვის სავალდებულოა“ (მუთჰორსტი, 2011: 121).

ობიექტური თეორია ამ პოზიციის საპირისპიროა და ძირითად აქცენტს აკეთებს არა კანონმდებლის ნებაზე, არამედ კანონის ნებაზე, კანონი

კანონმდებელზე ანუ მის ავტორზე ჭკვიანია და ამიტომ არ უნდა ვეძიოთ კანონმდებლის ნება, რომელიც ხშირ შემთხვევაში ბუნდოვანია, მთავარია, დღეის მდგომარეობით, რამდენად ადეკვატურად შეძლებს აღნიშნული კანონი ურთიერთობათა რეგულირებას. ამ პოზიციაში არის რაციონალური მარცვალი, კანონი შეიძლება იმაზე უკეთ გავიგოთ, ვიდრე იგი მის ავტორს ესმოდა, განმარტებაც შესაძლებელია, ავტორზე უკეთესი სხვამ გააკეთოს, ამ შემთხვევაში ავტორის აზრზე უფრო მნიშვნელოვანი, თავად კანონის აზრია, რაც იკითხება მისი განმარტებისას. თუმცა „კანონის ნებაც მეტაფორაა, იგი აღნიშნავს ფორმალურ ნებას, რომელიც კანონის ტექსტშია განსხეულებული (გაობიექტურებული) და შესაძლოა, კანონმდებლის ნებისგან განსხვავდებოდეს. აქ მთავარია კანონის ცალკეული დებულების განმარტებისას მასში“ გამოსახული კანონმდებლის გაობიექტურებული ნება, რომელიც გამომდინარეობს საკანონმდებლო დადგენილების სიტყვასიტყვითი აგებულებიდან და მისი აზრისმიერი კონტექსტიდან“ (მუთჰორსტი, 2011: 121). ამ შემთხვევაში დიდი მნიშვნელობა არ ენიჭება საკანონმდებლო პროცესში მონაწილე ორგანოს და მისი ცალკეული წარმომადგენლის სუბიექტურ აზრს მოცემულ კანონზე, მისი ცალკეული დებულების მნიშვნელობაზე. არც სამართლის ნორმის შექმნის ისტორიაა მისი განმარტებისთვის მნიშვნელოვანი, თუმცა ცნობილია, რომ ნორმის შექმნას თავისი დადგენილი წესები და სტანდარტები აქვს. გარდა ამისა, ობიექტურ თეორიას აქვს პრობლემური მხარეები, ჯერ ერთი, იოლი როდია კანონის თუ კანონმდებლის გაობიექტურებული ნების პოვნა კანონის ტექსტში, კანონმდებლის ისტორიული ნების ამოკითხვა უფრო იოლია, კანონის ნებასთან შედარებით. მაგრამ უნდა ითქვას, იმ შემთხვევაში, როცა კანონმდებლის ნება ბუნდოვანია ან მისი ამოკითხვა და შესაბამისად გარკვევა საერთოდ ვერ ხერხდება, გვრჩება ერთადერთი გზა-კანონის ნების მოძიებისა.

არანაკლებ პრობლემატურია კანონის განმარტების საკითხში ხელისუფლების როლი, რაც მეტ თავისუფლებას მივანიჭებთ ხელისუფლებას, მის ცალკეულ შტოს კანონის განმარტებაში, მით მეტია საფრთხე-ხელისუფალი ვაქციოთ არა კანონის მორჩილ მსახურად, არამედ მის ბატონად, როგორც გუსტავ რადბრუხი ბრძანებს: „სახელმწიფო „ინიშნება“ კანონმდებლად მხოლოდ იმ პირობით, რომ იგი საკუთარ თავსაც დაიბამს საკუთარი კანონებით, ეს ბუნებით-სამართლებრივი პრინციპია, რომელიც გულისხმობს ხელისუფლებისთვის კანონმდებლის ფუნქციის მინიჭებას, რაც განუ-

ხრელ კავშირშია მეორე ბუნებით-სამართლებრივ პრინციპთან: ხელისუფალი პირველ რიგში თვითონ უნდა დაემორჩილოს მის მიერ გამოცემულ კანონებს. ის პოლიტიკური ძალა, რომელზეც გადადის სახელმწიფო ხელისუფლება, იღებს თავის თავზე სამართლებრივი სახელმწიფოს ვალდებულებას. ხელისუფალი მაშინათვე კარგავს კანონშემოქმედების უფლებას, როგორც კი შეწყვეტს საკუთარი კანონების შესრულებას“ (Радыух, 2004: 202). კანონის შესრულება კი, მისი სწორი, არათვითნებური განმარტებით იწყება. სადავოდ მეჩვენება მუთჰორსტის ერთი ფრაზა: „სასამართლო ხელისუფლებას უფრო მეტად ევალება დემოკრატიული კანონმდებლის წინაშე თავშეკავება და პატივისცემა“ (მუთჰორსტი, 2011: 122). დაისმის ობიექტური კითხვა: როგორ მოიქცეს მოსამართლე, თუკი საქმეში არსებული ნორმატიული მასალა იძლევა განსხვავებული ინტერპრეტაციის შესაძლებლობას? დატოვოს ბუნდოვანება პასუხგაუცემელი? და შესაბამისად ეჭვქვეშ დააყენოს მის მიერ მიღებული გადაწყვეტილების სისწორე? თუ მისცეს მისეული განმარტება (ინტერპრეტაცია) კანონს, რომელმაც დატოვა სივრცე სხვაგვარი აღქმისთვისაც? რათა მხარეებისთვის ნათელი იყოს მოსამართლის მიერ მიღებული გადაწყვეტილების სამართლებრივი ასპექტი, ამგვარი ბუნდოვანი კანონის არსებობის შემთხვევაში ვთვლი, რომ მოსამართლემ უნდა მოახდინოს მისეული ინტერპრეტაციის დეკლარირება და ამ გზით ერთგვარად დაეხმაროს კანონმდებელს, საკუთარი ნების სწორად-მკაფიოდ, ლაკონურად-ერთმნიშვნელოვნად ფორმულირებაში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

გაბისონია (2013): ლალი გაბისონია. გუსტავ რადბრუხი სამართლისა და სამართლიანობის შესახებ, მეოთხე საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენცია: „თანამედროვეობის მეცნიერული საკითხები“, საქართველო

ვაჩეიშვილი (2010): ალექსანდრე ვაჩეიშვილი, სამართლის ზოგადი თეორია, თბილისი;

ინჭვირველი (2003): გივი ინჭვირველი, სახელმწიფოსა და სამართლის ზოგადი თეორია, თბილისი;

მუთჰორსტი (2019): ოლაფ მუთჰორსტი. სამართალმცოდნეობის საფუძვლები: მეთოდი-ცნება-სისტემა, მთარგმნელი დავით მაისურაძე. გერმანიის საერთაშორისო თანამშრომლობის საზოგადოება;

ხუბუა (2011): გიორგი ხუბუა, სამართლის თეორია, თბილისი;

Savigny (1869): Friedrich Carl von Savigny, Private International Law: A Treatise on the Conflict of Laws, and the Limits of Their Operation in Respect of Place and Time (1869) Private International Law;

Von Beruf unzerer Zeit Fur Gesetzgebung und Rechtswissenschaft"1814 " Sustum des heitung Romischen Rechts;

Savigny (1831): Friedrich Carl Von Savigny „Of the vocation of our age for legislation and jurisprudence“, London: Printed by Littelwood & CO. Old Bailey. 1831year.

Savigny (1869): Friedrich Carl von Savigny, Private International Law: A Treatise on the Conflict of Laws, and the Limits of Their Operation in Respect of Place and Time 1869 year. PRIVATE INTERNATIONAL LAW [https://-heinonline.org/HOL/Contents?handle=hein.beal/printla0001&id=1&size=2&index=&collection=hoil](https://heinonline.org/HOL/Contents?handle=hein.beal/printla0001&id=1&size=2&index=&collection=hoil)

Радбрух (2004): Густав Радбрух, Философия права, „Международные Отношения“, Москва;